

MITROPOLITUL PRIMAT MIRON CRISTEA ȘI ROLUL ACESTUIA ÎN DESFĂȘURAREA ÎNCORONĂRII DE LA ALBA IULIA

PAUL-ERSILIAN ROȘCA
Muzeul Mitropoliei Clujului

Primate Metropolitan Miron Cristea and His Role in the Coronation Ceremony at Alba Iulia ABSTRACT

The coronation of King Ferdinand and Queen Marie at Alba Iulia on the 15th of October 1922 was to become one of those emblematic and historic moments in the process of Romania becoming whole. Consequently, this was the beginning of an ample and ambitious project, which aimed for the construction of a Coronation Cathedral, the preparation of the anointment ceremony of the two sovereigns, immortalising the enthronement of King Ferdinand and Queen Marie, for which a special commission was established. As expected, the Primate of the Romanian Orthodox Church, Primate Metropolitan Miron Cristea, the future patriarch, received an extremely important role, that of conceiving the protocol and the liturgical structure of the religious services during the Coronation ceremony, the hierarch being given a free hand to sketch the project in the first stage. Gradually, however, in a political, religious and even quite complicated diplomatic context, Miron Cristea found himself faced with more or less camouflaged imperatives regarding the change or complete removal of certain ceremony elements considered unacceptable by King Ferdinand I. Consequently, the role the Primate Metropolitan expected the Romanian Orthodox Church to play in the Coronation ceremonies turned into a secondary one, an almost marginal one. It was proved that driving away from the „Byzantine Symphony”, the relations between Monarchy and the Church were entering a new phase of their relationship, one in which interdependence was no longer a sine qua non condition.

Cuvinte-cheie: monarhie, Biserica Ortodoxă Română, Ferdinand I, Simfonia bizantină, 15 octombrie 1922

Key words: monarchy, Romanian Orthodox Church, Ferdinand I, Byzantine Symphony, 15th of October 1922

România de după Primul Război Mondial consemna o nouă realitate statală, politică, socială, economică și chiar confesională, acest fapt urmând a fi reflectat și într-un prestigiu internațional neegalat până la acea dată. Asemenea proclamării României ca Regat, în anul 1881, și constituirea României Mari trebuia, simbolic (dar și formal), marcată prin încoronarea regelui Ferdinand I și a reginei Maria ca suverani ai tuturor românilor, indiferent de provincia istorică în care supușii se găseau. Evenimentul impunea o bună pregătire și programare, fiind necesară încheierea, în linii mari, a complicatului și dificilului proces al unificării naționale (legislative, monetare, politice și chiar bisericesti). O încoronare în chiar iarna anului 1918 sau în primele luni ale anului 1919, atunci când încheierea tratatelor internaționale de pace și recunoașterea noilor granițe

nu erau încă realizate (și țara era figurativ, dar și faptic, presărată cu „ruine încă fumegânde și răni însângerate”), nu putea fi decât hazardată. Așa se face că doar în anul 1920¹ a putut fi demarat complexul proiect al planificării unei încoronări în adevăratul sens al cuvântului.

Încoronarea regelui Ferdinand și a reginei Maria avea să constituie un moment de referință în istoria României Mari, un eveniment care trebuia să marcheze, în chip văzut și plener, unitatea unei națiuni atât de greu încercate în timp. Tocmai de aceea, ceremoniile impuneau o atentă pregătire, cele mai mici detalii neputând fi lăsate la voia întâmplării. Astfel, s-a decis constituirea unei *Comisiuni pentru organizarea Serbărilor Încoronării Suveranilor*, această structură „multidisciplinară” (în componența ei se regăseau arhitecți, istorici, pictori, militari, diplomați, politicieni, specialiști în protocol și, nu în ultimul rând, reprezentanți ai clerului) fiind coordonată de către prim-ministrul României, generalul Alexandru Averescu. Numeroase personalități au primit cu bucurie onoranta invitație de a-și pune experiența în slujba Majestății Sale, Victor Ștefănescu, Nicolae Iorga, Octavian Goga, Anghel Saligny, Constantin Coandă, Petre Antonescu, George Enescu, Nicolae Titulescu, Paul Angelescu sau Arthur Verona fiind doar câteva dintre numele ilustre care s-au alăturat proiectului. Evident, vorbind despre o ceremonie de încoronare, dimensiunea religioasă juca un rol deosebit de important, cel desemnat a coordona această componentă a programului fiind însuși mitropolitul primat Miron Cristea².

Odată finalizată constituirea comisiei, prioritară s-a dovedit alegerea localității în care încoronarea urma să se desfășoare, atenția tuturor oprindu-se asupra unui mic oraș de provincie, Alba Iulia, care nu se remarcă nici prin infrastructura deosebită, nici printr-o importanță economică majoră și nici măcar prin dimensiunea numerică a populației sale, toate aceste caracteristici „mundane” pălind însă în fața argumentelor istorice și simbolice. Referințele istorice la Mihai Viteazul, la răscoala lui Horea, Cloșca și Crișan, dar mai ales la încă proaspăta, în memoria contemporanilor, Adunare Națională de la 1 Decembrie 1918, toate s-au dovedit hotărâtoare în înclinarea balanței³. Decizia cu privire la alegerea localității trebuia să fie întregită și prin desemnarea locului propriu-zis al desfășurării ceremoniei, opțiunile fiind, la acel moment, limitate:

¹ Berindei 1994, p. 381; Chiorean 1995, p. 211; Dobrinescu 1993, p. 46-100.

² Tănase, Vijulie 2017, p. 106; Scurtu 2016, p. 196.

³ Inițial, discuțiile au privit chiar scindarea ceremoniei în două părți majore, ungerea având să fie făcută la Alba Iulia, iar încoronarea (așezarea coroanelor pe cap) – la București, lăcașul de cult desemnat a găzdui istoricul eveniment fiind Biserica „Mihai Vodă”. Propunerea nu avea să se bucure de o prea mare susținere, în special din partea regelui, Suveranul considerând că momentul trebuie să se desfășoare într-un singur loc. Mai târziu, în programarea evenimentelor, Bucureștiului i-a revenit șansa găzduirii unei părți a ceremoniilor, posterioare celor de la Alba Iulia, prin aceasta nefiind văduviți locuitorii capitalei de bucuria participării la împlinirea istorică (Iorga 1939, III, p. 111-112; Stan 2003, p. 162).

Câmpul lui Horea, locul atât de marcant pentru ideea de Unire, sau un alt spațiu public din oraș. Regele Ferdinand nu părea încântat de ideea unei ceremonii „pe câmp”, într-un cadru rustic și lipsit de elemente fundamentale ale unei încoronări. Argumenta, într-o manieră plastică, prin faptul că, „așa cum țăranul nu ar accepta să-și facă nunta aiurea, undeva pe un câmp, nici încoronarea sa nu poate fi făcută în altă parte decât într-un lăcaș de cult”⁴. Prin urmare, decizia a fost luată: încoronarea se va desfășura într-o biserică.

De îndată, factorii implicați în organizarea evenimentelor s-au confruntat cu o problemă majoră: în Alba Iulia, cu excepția catedralei romano-catolice (opțiune exclusă din start datorită elementului etnico-confesional, biserica fiind strâns legată de comunitatea maghiară din Transilvania), nu exista o biserică demnă de a găzdui istoricul eveniment. Prin urmare, în lipsa vechii ctitorii a lui Mihai Viteazul (construită în anul 1597, dar dispărută odată cu amplele lucrări de fortificare de la începutul secolului al XVIII-lea⁵) și chiar a planurilor după care lăcașul de cult a fost edificat, s-a apelat la renumitul arhitect Victor Ștefănescu (exponent al stilului neoromânesc) pentru proiectarea unei noi catedrale, o Catedrală a Încoronării. Evaluându-se opțiunile arhitectonice potrivite rolului noii biserici, s-a optat pentru planul lăcașului de cult ridicat de către Petru Cercel, domnul Țării Românești, în 1585, la Târgoviște, acea biserică surprinzând foarte bine specificul arhitectonic al epocii lui Mihai Viteazul. Astfel, avându-se în față modelul care trebuia să fie urmat, s-a decis și locul zidirii: un teren aflat în imediata vecinătate a Sălii Unirii (reamenajată și extinsă cu acest prilej), spațiu eliberat de cele câteva construcții auxiliare ale vechii garnizoane militare.

În luna martie a anului 1921 s-a așezat piatra de temelie, lucrările desfășurându-se într-un ritm atât de susținut, încât, la începutul lunii decembrie a aceluiași an, lăcașul de cult a fost finalizat. Au urmat, vreme de 10 luni, lucrările de înfrumusețare, pictare și finisare, acțiuni coordonate de către Costin Petrescu, C. Babic și Dumitru Noroce⁶, la 8 octombrie 1922, după montarea clopotelor, Catedrala fiind sfințită⁷. În fața ochilor tuturor, într-un timp record (dar și cu utilizarea unor fonduri pe măsură), se înălțase un splendid complex arhitectonic,

---

⁴ Iorga 1939, III, p. 116; Noica 2015, p. 19.

⁵ Biserica zidită de Mihai Viteazul la Alba Iulia, în anul 1597, pentru a sluji ca sediu al Mitropoliei Ortodoxe Române din Transilvania, a dispărut în negura istoriei, în contextul amplelor lucrări de fortificare, în manieră Vauban, începute în 1714. Alături de biserica voievodală, cetatea a pierdut alte elemente edilitare medievale, aspectul final, în mare parte vizibil astăzi (grație restaurării cetății), transformând Alba Iulia într-o citadelă aproape inexpugnabilă. Mai multe informații cu privire la ctitoria lui Mihai Viteazul a se vedea la: Anghel 2005, p. 205-228; Porumb 2005, p. 143-151.

⁶ Noica 2015, p. 20.

⁷ Stan 2003, p. 163-164.

biserica fiind înconjurată de un veritabil „palat” și o curte care aminteau tuturor de frumoasele mănăstiri brâncovenești de la sud de Carpați.

În paralel cu lucrările edilitare, care erau în grafic, frământări și tulburări importante aveau loc în privința componentei „umane”, o primă fisură survenind în momentul înlocuirii guvernului generalului Alexandru Averescu. Distinsul militar de carieră nu se îndoia de faptul că el avea să stea „de-a dreapta” regelui în istorica zi, cu atât mai mult cu cât fusese însărcinat tocmai cu coordonarea pregătirilor. Era convins că, pentru buna desfășurare a evenimentelor, scena politică nu va fi „aruncată în aer” prin schimbarea Executivului și reconfigurarea alianțelor. Se pare că a crezut sincer că amânarea încoronării (pe care el o vedea potrivit a fi organizată în toamna anului 1921) se datora doar micilor sincope de natură tehnică (nefinalizarea ținutelor, mici întârzieri în terminarea Catedralei Încoronării etc.)⁸, în fapt, lucrurile complicându-se prin revenirea la putere a Partidului Liberal (în luna decembrie a anului 1921, Cabinetul condus de Alexandru Averescu a fost înlocuit cu un altul, de „tranziție”, avându-l în frunte pe Take Ionescu, Ionel I. C. Brătianu instalându-se în fruntea Guvernului la 19 ianuarie 1922).

Schimbările nu puteau rămâne fără urmări vizibile și în ceea ce privea încoronarea. Revenirea la putere a liberalilor, dincolo de miza politică normală, era interpretată de către opoziție și în cheia unei „confiscări” a programatei încoronări, consacrarea regelui Ferdinand și a reginei Maria ca suverani ai României Mari având să se transforme într-o mare „sărbătoare de partid”. De îndată au apărut și amenințările cu boicotul, Ferdinand I fiind pus în ingrata postură a negociatorului. A fost nevoit să ducă, atât deschis, cât și în culise, ample tratative cu cei nemulțumiți, permanent monarhul subliniind dimensiunea transpartinică a evenimentului și faptul că, într-un astfel de context istoric, orgoliile personale nu-și aveau locul. Din păcate, după cum avea să se dovedească, suspiciunile opoziției, în special cele ale transilvănenilor conduși de Iuliu Maniu, nu au dispărut, stăruiind bănuiala că Brătienii își vor asuma meritul „așezării coroanei regale pe capul lui Ferdinand Întregitorul”⁹. Presupunerea era întărită și de gesturile mici, dar semnificative, precum a fost stabilirea de către liberali a datei încoronării (15 octombrie 1922) sau trimiterea de către ei (interfața fiind Guvernul) a invitațiilor de participare, acest ultim aspect fiind, în

---

⁸ Constantin Argetoianu, unul dintre oamenii politici importanți ai interbelicului românesc, prolific și prin consistenta operă memorialistică, era de părere că generalul Averescu trăda naivitatea unui om nedepins cu jocurile de putere ale mediului politic, el nesusizând asaltul pe care, în tăcere aproape, liberalii îl dădeau poziției Guvernului său. Era doar o chestiune de timp până ce Ionel I. C. Brătianu, ilustru strateg politic, avea să revină la putere. Generalul Averescu spera (sau credea) că eventuala sa remaniere avea să se producă doar după momentul încoronării, stabilitatea politică fiind prioritară în ducerea la bun sfârșit a pregătirilor (Argetoianu 1996, p. 263-264).

⁹ Scurtu 1991, p. 74-75.

opinia opoziției, atributul Casei Regale. În tot acest tumult politic, unii lideri (deși adversari declarați ai liberalilor lui Brătianu) au trecut peste aversiunea personală, călcându-și pe orgoliu, cum a fost cazul generalului Averescu sau al lui Nicolae Iorga, ei înțelegând faptul că, peste secole, absența lor de la eveniment va fi descifrată în cheia unei impoliteți condamnabile¹⁰. În cazul țărăniștilor și al reprezentanților Partidului Național Român, lucrurile și-au urmat cursul, ei rămânând fermi pe pozițiile boicotului: încoronarea era o „simplă demonstrație de partid” (din păcate, istoria consemnează lipsa liderilor marcantă ai opoziției de la încoronare, posteritatea nefiind, în esență, interesată de culisele jocurilor politice de la acea vreme).

Componenta religioasă a încoronării, asupra căreia ne vom opri în paginile următoare, nu a rămas nici ea străină unor tensiuni și veritabile șocuri, chiar dacă, asemenea zonei edilitare, părea că se află într-un grafic imperturbabil. Garantul buneii rânduiei era tocmai mitropolitul primat Miron Cristea, cel desemnat a stabili tipicul slujbei religioase a încoronării. Era o sarcină onorantă, dar, în același timp, dificilă, deoarece la momentul 1920-1922 singura ceremonie „proaspătă” în mentalul colectiv o reprezenta încoronarea regelui Carol I, la 10 mai 1881¹¹.

---

¹⁰ Istoricul și omul politic Nicolae Iorga a subliniat limpede faptul că refuzul său de a boicota încoronarea se datora exclusiv respectului pe care-l avea față de Ferdinand I și, „profesional”, însemnătății istorice a evenimentului. Ironia nu putea totuși să lipsească: „Bineînțeles însă, când se va încorona dl. Ion Brătianu, nu voi avea aceeași atitudine” (Mamina, Scurtu 1996, p. 45).

¹¹ Asemenea încoronării din 1922, și în anul 1881, mitropolitul primat al Bisericii Ortodoxe Române, Calinic Miculescu, a fost consultat cu privire la ceremonialul care trebuia urmat. A propus, cum era de așteptat, aplicarea vechilor tradiții ale ungerii și încoronării domnitorilor români. Într-un mod lipsit de echivoc, Carol I a refuzat propunerea, invocându-se faptul că, la ceremonie, trebuia să asiste un număr cât mai mare de oameni, implicit, Catedrala din Dealul Mitropoliei nu oferea un spațiu interior suficient. Sărbătorile încoronării au început încă din seara zilei de 9 mai, atunci când coroanele au fost transportate cu mult fast la Catedrala Mitropolitană din București, în fruntea alaiului regăsindu-se prim-ministrul Dumitru Brătianu (10 aprilie-8 iunie 1881) și alți membri ai Cabinetului. Simbolurile suveranității și independenței, coroanele, au fost depuse în lăcașul de cult, în fața iconostasului, fiind încadrate toată noaptea de patru soldați ai gărzii regale. A urmat mai apoi o retragere cu torțe a regimentelor prezente în Capitală. În ziua încoronării, 10 mai 1881, zi cu multiple semnificații istorice, ceremonialul a fost deschis prin cele 24 de salve de tun, ele marcând începutul evenimentului. Cuplul regal, însoțit de oaspeții străini veniți în țară pentru a asista la ceremonii și de numeroase oficialități, s-a deplasat de la Palatul Cotroceni în Dealul Mitropoliei, pe tot parcursul itinerarului fiind aclamat de o mulțime entuziastă. La Mitropolie, monarhii și cei mai importanți oaspeți au intrat în biserică pentru scurtul Te Deum asupra căruia se convenise, cu toții ieșind mai apoi în curte. Aici au ocupat locurile desemnate în tribuna special amenajată pe platoul Mitropoliei. Din celelalte tribune, amplasate în apropiere, au asistat la moment diplomații străini acreditați în România, parlamentarii și oficialitățile române, lor adăugându-li-se și reprezentanții orașelor și comunelor din țară. Vreme de două ceasuri (de la 12.00 la 14.00), asistența a urmărit o ceremonie militară și civilă, răstimp în care doi generali români au scos din Catedrală coroanele, aceștia fiind încadrați de patru steaguri de luptă. Abia în fața tribunei regale, afară, cele două coroane au fost binecuvântate și sfințite de ierarhii prezenți

De la bun început, ierarhul a constatat lipsa unui protocol amănunțit privitor la ceremonialul urcării pe tron a suveranilor României, fapt de înțeles în contextul unei existențe încă tinere a statului român (dacă ne raportăm la România Mare, cerneala nu se uscaseră încă bine pe tratatele internaționale de pace care-i recunoșteau existența). În plus, considera că noua Românie are o cu totul altă vizibilitate, dimensiune și, implicit, o poziție superioară în spațiul geopolitic european și mondial, impunându-se, așadar, organizarea unei ceremonii exemplare, reprezentative și deosebite (nu se urmărea epatarea prin fast și opulență, dar Miron Cristea nu-și dorea nici o ceremonie austeră și cvasicivilă, cum a fost cazul celei din anul 1881), un punct de plecare pentru viitoarele încoronări ale monarhilor români. După cum mărturisește în însemnările sale din septembrie 1922, structurarea slujbei încoronării a pornit tocmai de la faptul că, în acel moment, lipsea un ceremonial prestabilit: „Încoronarea Regelui Carol I din 1881, citind decursul ei, nu m-a mulțumit ca mitropolit primat al Bisericii Ortodoxe Române. M-am retras cu directorul meu dr. Nae Popescu, un bun cunoscător al limbii grecești și istoric. Am studiat împreună, mai ales cronicile moldovene. Eu cunoșteam din documente germane încoronarea țarilor rusești. Am văzut încoronarea unui rege ungar. Am studiat după Porphyrogenetos încoronarea împăraților bizantini. Pe baza acestora am compus un tipic de încoronare, pe care eu îl găseam foarte demn pentru biserica ortodoxă și frumos. L-am dat în manuscris regelui Ferdinand, încă din vara anului 1921, ca – mergând la băi în Franța – să-l citească în orele libere și la urmă să-și facă observările, și noi vom schimba, conform dorinței, ce va fi de lipsă. După reîntoarcere, dl. Mișu, ministrul palatului, îmi spune: *Regele e mulțumit cu manuscriptul*. Acum nu sunt în clar dacă la spatele acestei observări era sau nu rezerva mintală că *la timpul său nu se va observa nimic din cele proiectate*¹².

Vedem, așadar, faptul că lipsa unui ceremonial prestabilit nu l-a descurajat pe mitropolitul primat Miron Cristea, acesta apelând la o serie de izvoare

---

(sfințirea de atunci a coroanelor a fost invocată, în 1922, pentru evitarea resfințirii de către clerul ortodox a coroanei regelui Ferdinand I), prim-ministrul Dumitru Brătianu aducând spre semnare regelui Carol I documentul care înscrisa în istorie evenimentul. Puțin mai târziu, după ce alaiul s-a deplasat la Palatul Regal, președinții celor două camere ale Parlamentului, Dimitrie Ghica (președintele Senatului) și C. A. Rosetti (președintele Camerei Deputaților), au citit discursuri pline de emoție, oferindu-le pe urmă coroanele regelui Carol I și reginei Elisabeta. Luând în mâini coroana de oțel, Carol I a ținut un scurt cuvânt, solemn, dar plin de semnificație. Apoi, într-un gest nemaivăzut în spațiul românesc, și-a așezat coroana pe cap, tot el încoronând-o și pe regina Elisabeta. Cei prezenți au izbucnit în urale și au felicitat monarhii români, dorindu-le o viață și o domnie cât mai lungă (Mamina 2004, p. 120; Tănase, Vijulie 2017, p. 40-41; Lindenberg 2016, p. 270; Bacalbașa 2014, p. 122-123; Kremnitz 2014, p. 138).

¹² Cristea 1999, p. 62-63.

documentare și de protocol, atât bizantine¹³, cât și românești¹⁴, în cazul celor din urmă putând fi identificate și acele elemente specifice tradiției locului. Complexitatea ceremoniei, atât în versiunea constantinopolitană¹⁵, cât și în cea românească¹⁶, a fost temperată prin inserarea unor elemente occidentale moderne,

¹³ Principalele izvoare bizantine care cuprind și descriu în amănunt complexul ceremonial al încoronării sunt: *De Ceremoniis*, atribuit împăratului Constantin al VII-lea Porfirogenetul (913-959) și *De Officiis*, lucrare legată de „enigmaticul” Pseudo-Kodinos (sec. XIV) (Bury 1907, p. 209-227; 426-448; Pseudo-Kodinos 1966; Macrides, Munitiz, Angelov 2016).

¹⁴ În spațiul românesc, cele mai importante surse documentare referitoare la ceremonialul de curte, implicat la încoronare (unele doar amintind ceremoniile, fără a intra în detalii, iar altele descriindu-le în amănunt), sunt: Grigore Ureche – *Letopisețul Țării Moldovei*; Constantin Cantacuzino – *Istoria Țării Rumânești (Letopisețul Cantacuzinesc)*; Axinte Uricariul – *Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei*; Franco Sivori – *Memorial*; Anton-Maria del Chiaro – *Revoluțiile Valahiei*; Paul de Alep – *Călătoriile Patriarhului Macarie al Antiohiei*; Dimitrie Cantemir – *Descrierea Moldovei (Descriptio Moldaviae)* și *Condica lui Gheorgachi*, alcătuită în anul 1762 de către Gheorgachi, diminutiv grecizat al numelui Gheorghe, la cererea domnului Moldovei Grigore Calimachi (1761-1764; 1767-1769). Ultima lucrare menționată rămâne până astăzi unică în literatura și istoriografia românească veche, volumul constituindu-se în primul „manual de ceremonial” care prezintă detaliat, în șaptesprezece „capitole”, ceremoniile, laice și religioase, privitoare la instituția domnească, acesta fiind, de altfel, și unicul scop pentru care a fost redactat.

¹⁵ „Împăratul, împreună cu anturajul său, ajunge pentru începerea încoronării sale la intrarea sud-vestică a catedralei Sfânta Sofia, la fel cum este obiceiul în cazul sărbătorilor majore, și este întâmpinat de către patriarh la intrarea în pronaos. De acolo, ei intră împreună în naos pe ușile centrale (imperiale) și se îndreaptă spre *solee*, partea ridicată și mărginită de o balustradă care pornește de la amvon, marea strană aflată în mijlocul bisericii, și se oprește la iconostas. Când ajung la ușile împărătești ale altarului, împăratul, cu o lumânare aprinsă în mână, se roagă împreună cu patriarhul, în fața ușilor sfântului altar, dar nu intră în incinta lui. Mai degrabă, el și patriarhul se întorc și urcă în amvon (marea strană), unde elementele încoronării, coroana, hlamida și fibula sunt deja pregătite pe o măsură mică (*Αντιμύσιον*). După o ectenie rostită de către diacon, patriarhul citește o rugăciune specială deasupra hlamidei și fibulei imperiale, după care le înmânează curtenilor, care îl înveșmântează pe împărat. Apoi, patriarhul citește o rugăciune asupra coroanei imperiale și făcând semnul crucii cu ea, o așază pe capul împăratului, rostind: „În numele Tatălui, și al Fiului, și al Sfântului Duh”, iar apoi exclamă: „Vrednic este!” (*Αξιός*). Comunitatea repetă exclamația patriarhului „Vrednic este!” (*Αξιός*) de trei ori (t. n.)” (Majeska 2004, p. 2-3).

¹⁶ „După aceasta toți cei de față se ridicau în picioare și îl petreceau pe domn până la Mitropolie cu mare alai, având în frunte pe mitropolitul și slujitorii bisericii. La ușa bisericii, mitropolitul îl întâmpina cu două lumânări mari, îl tămâia cu o cățuie și-i dădea să sărute sfânta cruce și sfânta Evanghelie, față de care acesta își arăta evlavie, iar apoi era lăsat să intre înăuntru. După aceea domnul pășea până la altar, în fața ușilor numite împărătești, cădea în genunchi și-și pleca fruntea pe marginea sfântului altar, iar mitropolitul îi punea patrafirul pe cap și citea cu glas tare rugăciunea cea de obște la înscăunarea domnilor drept credincioși, ungându-i fruntea cu sfântul mir. După această ceremonie premergătoare, domnul se ridica în picioare și săruta cu evlavie sfânta masă din altar și sfintele icoane. Când se trăgea îndărăt, mitropolitul, în mijlocul bisericii, îi pune pe cap o coroană de aur împodobită cu pietre scumpe și, în timp ce psalții cântau *αξιός ἐστιν* (Axion estin), îl apuca de brațul drept, iar postelnicul de cel stâng și-l urcau pe un tron cu trei trepte, așezat în partea dreaptă a bisericii. În vremea aceasta, se slobozeau tunurile ce se aflau împrejurul cetății, iar muzicanții începeau să cânte din instrumente. După sfârșirea slujbei bisericești, domnul era înveșmântat în tinda bisericii cu straie domnești, iar boierii se îmbrăcau

preluate din ceremonialul încoronării regilor și împăraților apuseni, familiare, evident, și regelui Ferdinand I.

Prezentarea proiectului (după cum amintea mitropolitul primat Miron Cristea, Ferdinand I a avut timp câteva luni bune pentru a-l citi și a face observațiile necesare) nu avea să ducă la rezultatul scontat, cele câteva mici modificări la care se aștepta ierarhul dovedindu-se, în final, substanțiale (și nu doar simple completări), fapt surprins în jurnalul său: „*Însemnare*. La pagina 18 din Rânduiala Doxologiei. La paragraful 4,5 și 6 se zice că „*cei doi mitropoliți rămași lângă coroana regelui și reginei conduc pe Maiestățile lor la amvon (estradă), unde ei trebuie să îngenuncheze pentru ca să li se citească rugăciunea de încoronare*”. Această ceremonie trebuie omisă. Rugăciunea să fie făcută fără ca suveranii să fie invitați a merge la amvon și a părăsi locurile. Ceremonia întregă trebuie să aibă caracterul unei *Doxologii (Te Deum)* obișnuit, fără modificări care ar putea părea jignitoare. Înaltpreasfinția Sa mitropolitul primat, în înalta sa înțelepciune, hotărâse să se păstreze caracterul unei curate Doxologii. Procedura de urmat ar trebui să fie următoarea: „*la intrare, suveranii, întâmpinați de mitropolitul Pimen și cler, să fie conduși la jilțurile sau locurile lor, unde Maiestățile Lor rămân până la terminarea slujbei, când ies afară, pentru a îndeplini actul de încoronare, după care merg în apartamentul lor, până la ora prânzului*”¹⁷.

Prin modificările aduse ceremonialului propus, se relativiza, paradoxal, tocmai menirea Catedralei Încoronării, aceasta pierzându-și rolul fundamental pentru care a fost construită în timp record. În plus, erau eliminate aproape toate etapele incluse în tipicul elaborat de mitropolitul primat (întâmpinarea regelui și a reginei trebuia să fie urmată de conducerea acestora înspre naosul Catedralei, aici, pe o estradă special construită, similară ca funcție amvonului bizantin, monarhii având să îngenuncheze și să fie încoronați de către ierarh după rostirea rugăciunii speciale etc.). Rămânea să fie aplicat un parcurs ceremonial cu o extrem de redusă componentă sacramentală (se agreea, în principiu, cel mult o rugăciune de binecuvântare – Doxologie), implicit, cu o implicare marginală a

---

îndată cu veșminte strălucitoare și mai vesele, lepădând pe cele cernite purtate până atunci. După ce se împlineau acestea, domnul încăleca din nou pe cal și se întorcea la curte, însoțit de mitropolit și de întregul sfat al țării și, intrând în sala cea mare, se urca pe tronul domnesc, la care solemnitate, după datină, hatmanul îi ținea poala din dreapta a straiului domnesc, iar postelnicul cel mare poala din stânga. După domn venea mitropolitul și întregul sfat, care se așezau pe scaunele lor după rânduială. După aceea, mitropolitul pășea cel dintâi spre domn, care ședea pe tron, îi săruta mâna și-i ura, în puține vorbe, domnie norocită, îl încredința de sprijinul său și-i cerea ocrotire pentru dânsul și pentru oamenii bisericii. După aceea se întorcea către norod, îl binecuvânta și-l îndemna să fie cu credință domnului. După mitropolit urmau episcopii și celelalte fețe bisericești ale Moldovei. După ce aceștia își arătau supunerea față de noul stăpân, veneau să-i sărute mâna și marele logofăt și ceilalți boieri” (Cantemir 1998, p. 79-81).

¹⁷ Cristea 1999, p. 64.

clerului ortodox, acestuia revenindu-i un rol preponderent de asistare (simpli spectatori).

În fața unui asemenea „asalt”, Biserica Ortodoxă Română se vedea pusă într-o majoră dilemă, inclusiv mitropolitul primat Miron Cristea. Ierarhul înțelegea sensibilitățile confesionale ale suveranului său și marea dorință a acestuia de a se reconcilia cu Vaticanul, dar, în același timp, nu putea permite asumarea de către Biserica pe care o conducea a unui rol marginal în cadrul încoronării, miza simbolică fiind una mult prea mare. Protestele sale, la început destul de timide, au fost respinse într-un mod tranșant: vechile tradiții bizantine și românești aveau să se regăsească într-o pondere mult mai mică procentual, în cuprinsul ceremonialului, accentul având să cadă pe dimensiunea civil-militară și, referindu-ne la locații, pe momentele desfășurate în aer liber.

Radicala schimbare de optică pe care o dovedea regele Ferdinand I era greu de explicat pentru vlădica Miron, acesta neputând bănuși cu adevărat întregul mecanism pe care Biserica Catolică îl pornise din dorința de a nu-și vedea „credinciosul” încoronat de Biserica Ortodoxă „schismatică”¹⁸. În acest demers, rolul principal de agent de influență l-a jucat nunțiul papal Francesco Marmaggi, acesta depunând întregul efort de care era capabil pentru ca ierarhia ortodoxă să nu se bucure de privilegiul încoronării lui Ferdinand¹⁹.

În cheia acestor jocuri de culise trebuie înțelese și intervențiile pe care Guvernul, aici putând fi amintiți Ionel I. C. Brătianu sau Nicolae Mișu, le-a făcut pe lângă mitropolitul primat în încercarea de a-l determina (forța?) pe acesta să admită modificările consistente solicitate²⁰. Dialogul și negocierile au condus, în

¹⁸ Ciupercă 1996, p. 66; Herban 2002, p. 62.

¹⁹ „Voi face totul pentru ca mitropolitul primat să nu-l încoroneze pe regele catolic sau să-l ungă în vreun fel. Am trimis deja pe cineva la rege, pentru mediere, iar astă-seară vine domnul Brătianu la mine. Lumea se teme că voi pleca. [...] Vor fi împiedicate încoronarea și ungerea de către mitropolit” (Petcu 2010).

²⁰ Ierarhul s-a străduit să argumenteze faptul că a planificat organizarea unei ceremonii care avea în vedere orice posibilă sensibilitate a regelui Ferdinand I, un exemplu în acest sens fiind tocmai înlocuirea Sfântului Mir cu untdelemn sfințit, prin aceasta evitându-se confundarea ungerii Suveranului cu primirea în rândul Bisericii Ortodoxe: „Eu am apărat tipicul cât privește biserica; iar ce privește chestiile de drept public, *aveți drept să dispuneți*, dar a se reduce la nimic nu am admis, deși i-am asigurat că nu este «taina mirului» aplicată unui catolic, ci o ungere exclusiv regală – pentru care am proiectat sfințirea untului de lemn chiar în cadrele slujbei de încoronare, la vederea tuturor. N-au admis-o. Arătând că atunci slujba devine prea scurtă și ne va imputa lumea că prea am făcut un lucru superficial, au acceptat părerea mea, ca să intercalăm acolo *sfințirea coroanei reginei, care-i nesfințită, nouă*. [...] Eu proiectasem încoronarea în lăuntrul bisericii. N-au admis-o, ci să iasă toți afară. Acolo președintele senatului dă coroana să și-o pună pe cap fără nicio intervenție a bisericii. Nici chiar s-o binecuvânteze mitropolitul de departe. Brătianu n-a admis, Mișu, da. Brătianu spunea – la început – că episcopii și mitropoliții slujitori să rămână chiar în biserică, să nu iasă deloc afară. I-am arătat imposibilitatea acestui lucru. *Cum, noi îmbrăcați, în plen, cu odăjdii să stăm în biserică goală? Unde s-a mai pomenit asta? Deci ieșim și noi?*. Regele

cele din urmă, la admiterea sfințirii coroanei reginei Maria (în cazul celei purtate de Ferdinand, fiind vorba de aceeași piesă folosită și în 1881 la încoronarea regelui Carol I, s-a invocat sfințirea ei la acel moment) și a includerii (nu a încadrării cuplului regal) a doi ierarhi în grupul desemnat a-i conduce pe monarhi de la Catedrală la baldachinul aflat în fața clopotniței. Cu toate protestele mitropolitului primat Miron Cristea, care evidenția absurdul nefolosirii Catedralei ca spațiu al încoronării efective, s-a optat pentru ceremonialul în aer liber, ca și în anul 1881, invocându-se dorința de a face momentul accesibil, vizual, mulțimii adunate în proximitatea Catedralei (cei peste 20.000 de țărani și aproape 40.000 de soldați aveau să fie însă poziționați, din rațiuni de securitate și de spațiu, la o distanță destul de mare față de zona în care s-au regăsit politicienii, diplomații, ofițerii superiori și invitații speciali)²¹.

Miron Cristea a rămas cu un gust amar, în paginile jurnalului său notând ironic rolul pe care nu el, ci Mihail Pherekyde, președintele Senatului, avea să-l joace: „Aceasta era porunca venită de la palat (Ferdinand) pentru ca la încoronare biserica să n-aibă niciun rol, ci o simplă «Doxologie» ca totdeauna și la fine regele iese din biserică și merge – sub baldachinul ridicol – afară de biserică; ca astfel să-l încoroneze Terekide”²².

Lucrurile aveau să depășească, în scurt timp, chiar nivelul pe care întâi-stătătorul Bisericii Ortodoxe Române îl credea de netrecut. Astfel, prin același ministru al palatului, Nicolae Mișu, îi era cerută permisiunea de a lăsa și celelalte culte, ba chiar și reprezentantul cultului mozaic în România²³, să rostească rugăciuni în cadrul ceremoniei: „Ministrul palatului – Mișu, un bun ortodox – vine seara la 9 la mine, într-o zi, ca să ia unele informațiuni. *Uite, Înaltpreasfințite! Așa cum veneam în automobil pe drum, fără să vorbesc cu cineva, m-am gândit așa în teorie, așa ca o idee de discutat. Oare acolo, afară, la încoronare, n-ar putea să rostească toți o rugăciune: uniții, catolicii, reformații, chiar rabinul?* Am răspuns: *mie mi se pare străină această idee. Ar fi un ghiveci religios!* Cunoscând că Mișu e un bun ortodox, ideea nu putea veni de la el. La o săptămână vine un trimis al d-lui I. I. C. Brătianu, cineva din familie. Tot un Brătianu... *Dl. ministru președinte dorește să știe că așa în teorie este admisibil ca să participe în biserică și uniții, făcând și ei o rugăciune?* Am

---

nu s-a mai pronunțat. Eu solicit că-i lucru urgent; episcopii cer tipicul. Urmează tentativele” (Cristea 1999, p. 63-64).

²¹ Regina Maria, o fire mult mai deschisă elementului ecumenic (admira de altfel Ortodoxia, pe măsura trecerii timpului ea apropiindu-se tot mai mult de spiritualitatea țării ei adoptive), privea cu o oarecare iritare întreaga dezbatere, ea înclinând să accepte ceremonialul ortodox complet. În plus, considera că încoronarea putea marca, vizibil și oficial, adoptarea de către Familia Regală a credinței mării majorități a supușilor ei (Pakula 2017, p. 347).

²² Cristea 1999, p. 64.

²³ Rabinul-șef, participant la încoronarea de la Alba Iulia, a fost Yehuda Leib Zirelsohn (1859-1941), rabinul Chișinăului.

răspuns că biserica noastră nu-i o hermafrodită religioasă, ci are un singur caracter: ortodox”²⁴.

Încercarea, care s-a dovedit în final lipsită de succes, trecea în ochii tuturor ca o imixtiune în atributele liturgice și canonice ale Bisericii Ortodoxe Române, faptul fiind cu atât mai intrigant, cu cât ea venea din zona liberală (ortodoxă), și nu din cea a partidelor transilvănene (în care elementul greco-catolic era unul preponderent). În fața acestui „asalt”, care ar fi relativizat complet rolul Bisericii sale, viitorul patriarh Miron Cristea s-a arătat intransigent, el afirmând răspicat faptul că deja făcuse concesii mai multe decât și-ar fi dorit. În plus, fiind un ierarh născut și format în Transilvania (prin urmare, bun cunoscător al particularităților specifice tuturor cultelor prezente în această provincie), el a invocat și piedicile canonice pe care greco-catolicii le aveau în chestiunea concelebrării cu ortodocșii (Roma interzicea clericilor săi slujirea și chiar participarea, inclusiv intrarea în lăcașurile de cult ortodoxe, la slujbele Bisericii Ortodoxe, abia după Conciliul II Vatican – 1962-1965 fiind ridicată această interdicție), intervențiile miniștrilor Arthur Văitoianu și Constantin Banu dovedindu-se astfel caduce²⁵. Înalțul ierarh considera că se impunea, pe modelul monarhiilor occidentale, aplicarea principiilor care funcționau acolo: bisericile „naționale” (majoritare) erau cele care aveau atributul încoronării, implicit, în cazul României, Biserica Ortodoxă Română era îndreptățită să săvârșească ceremonia consacrării regelui, fapt care nu excludea participarea (în asistență) a celorlalte biserici sau culte.

După toate aceste tumultuoase negocieri și discuții s-a conturat un protocol cadru cu privire la ceremonialul încoronării, retrospectiv privind, mult diferit față de cel propus de către Miron Cristea. Astfel, suveranii României,

---

²⁴ Cristea 1999, p. 64-65.

²⁵ Mitropolitul primat Miron Cristea nu omite, din însemnările sale, intervenția miniștrilor: „La câteva zile, în 10/23 vine ministrul de Interne, general Văitoianu, cu aceleași dorințe. «*Au fost la mine niște deputați și solicită răspuns, că așa în teorie oare ar fi cu puțință să rostească și uniții o rugăciune la încoronare?*» I-am repetat răspunsul meu: a) Uniții în trecut credeau că-i o profanare a intra într-o biserică ortodoxă. Episcopul Radu n-a intrat niciodată. Cum ar putea deci acum să intre? Văitoianu: *Dar dacă ei ar cere aceasta? M-aș mira de cerere.* b) Biserica ortodoxă, după constituție, are singură acest privilegiu [Constituția în vigoare era cea din anul 1866 n.n.]. c) Biserica Ortodoxă e numai ortodoxă și n-o poate încăleca și alta. S-ar vătăma demnitatea ei. Niciun episcop n-ar admite asta. Ar refuza de a merge la Alba Iulia; iar eu aș demisiona imediat. Așa ceva nu se poate. Noi suntem toleranți, concesivi, dar azi avem și o demnitate, la care ținem. Anglia încă-i liberală, dar biserica anglicană încoronează, în Belgia cea catolică etc. Ceilalți asistă fără nicio supărare. Deci de ce atâta insistență? Văitoianu scuză. Ba nu, catolicii mereu intrighează. Pe prințul Carol au stăruit să-l boteze nici catolic, nici ortodox, ci așa pe la mijloc: greco-catolic. Biserica noastră s-a opus. Ultimul care a mai intervenit a fost ministrul de Culte, Banu. (El, înainte de a merge la Blaj să se înțeleagă cu uniții asupra participării, mi-a cerut sfatul. Eu i-am spus: va fi bine ca fiecare biserică să slujească în biserica sa. Uniții ar fi bine să gate mai iute și să vie în biserica noastră, să asiste și ei în rândul românilor)” (*ibidem*, p. 65-66).

însoțiți de Familia Regală, aveau să sosească la Alba Iulia în dimineața zilei de 15 octombrie, la ora 9.15. De la gară, într-un cortegiu impunător alcătuit din două plutoane ale Regimentului de Gardă, oaspeții, transportați în trăsurile de gală, se deplasau (într-un ritm potrivit pentru a fi admirați și aclamați de mulțime) înspre Catedrală, sosirea lor în acest loc urmând a fi la ora 10. Invitații trebuiau deja să-și fi ocupat locurile, nominal desemnate, în biserică, afară, în pridvor, rămânând doar prim-ministrul României și președinții Senatului și Camerei Deputaților, aceștia având să-i aștepte pe regele Ferdinand și pe regina Maria. Tot în pridvor, suveranii urmau să fie întâmpinați de către Miron Cristea, mitropolitul primat al Bisericii Ortodoxe Române, cu toții intrând apoi în Catedrală pentru săvârșirea scurtei slujbe. Odată încheiată ceremonia religioasă, Majestatea Lor și toți ceilalți înalți oaspeți (Familia Regală Română, principii străini, misiunile străine, președintele Consiliului, miniștrii, președinții Corpurilor Legiuitoare etc.), în ordinea stabilită, aveau să se îndrepte spre baldachinul poziționat în fața clopotniței. Aici, Ferdinand I și Maria urmau să fie încoronați, evenimentul fiind marcat prin citirea, de patru crainici poziționați în cele patru colțuri ale mulțimii din piață, proclamației către popor. La acest eveniment istoric, oficialitățile și invitații (care anterior se regăsiseră în Catedrală) aveau să asiste din tribunele ridicate în proximitatea clopotniței. Regele și regina, de îndată ce slujba religioasă și ceremonia încoronării se încheiau, urmau să-și depună coroanele în apartamentele regale²⁶.

Acest protocol a fost respectat în ziua istoricului eveniment, manifestările demarând chiar din ajun, la data de 14 octombrie 1922 fiind aduse la Alba Iulia coroanele și mantiile regale. Ele au fost transportate, într-o procesiune fastuoasă, la Catedrala Încoronării de către prim-ministrul Ionel I. C. Brătianu și de miniștrii George Mărdărescu și Arthur Văitoianu²⁷, înalții demnitari fiind întâmpinați la intrarea în sfântul lăcaș de cult de către membrii Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, în fruntea ierarhilor aflându-se mitropolitul primat Miron Cristea²⁸. Însemnele suveranității, după modelul aplicat și în anul 1881, au fost depuse în altarul Catedralei în așteptarea încoronării de a doua zi. În ziua de 15 octombrie, la ora anunțată, trenul regal i-a adus la Alba Iulia pe regele Ferdinand și pe regina Maria, alături de aceștia aflându-se și alți oaspeți cu sânge regal. Primarul orașului, dl. Aurel Sava, i-a întâmpinat cu pâine și cu sare, respectându-se vechiul obicei românesc, transmițându-le și caldele sale

²⁶ ANIC, Fond *Casa Regală – Regele Ferdinand I*, vol. 35/1922, f. 27.

²⁷ Wolbe 2011, p. 192-193.

²⁸ Venerabilul episcop de Oradea, Roman Ciorogariu, s-a arătat profund emoționat atunci când a văzut coroanele regale, pentru el, prețioasele obiecte făcând trimitere la întreaga tradiție a unui trecut glorios. În plus, „scumpele odoare” așezate pe Sfânta Masă de către mitropoliții Moldovei și Ardealului simbolizau unitatea națională a tuturor românilor (Ciorogariu 1926, p. 371).

urări de bun venit²⁹. De la gară, în ordinea prestabilită, consemnată și de regina Maria în jurnalul său³⁰, întregul alai s-a pus în mișcare înspre Catedrala Încoronării.

În pridvorul bisericii, suveranii au fost așteptați de către mitropolitul primat Miron Cristea, înconjurat de toți ceilalți ierarhi (doar mitropolitul Vladimir Repta al Bucovinei a lipsit din rândul mitropoliților, fiind bolnav)³¹, Ferdinand I și Maria fiind conduși spre jilțurile regale. La acest moment al ceremoniei a început Doxologia, mult redusă ca întindere, complexitate și frumusețe în comparație cu încoronarea în tradiția vechilor ceremonii bizantine. Printre concelebranți s-a aflat și mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului, acestuia revenindu-i protia primei părți a slujbei, ierarhul fiind și cel care a dat citire pericopei evanghelice. În continuare, rolul central i-a revenit mitropolitului primat, Miron Cristea fiind cel care a rostit importanta rugăciune a încoronării, aceasta fiind completată de rostirea binecuvântării „Doamne Dumnezeu nostru, cu mărire și cu cinste încoronează-i pe dânșii” asupra regelui Ferdinand și a reginei Maria, aflați, în continuare, în jilțurile regale (și nu îngenuncheați). Ultimul element care, palid și puțin consolator, aducea aminte de vechile încoronări, atât romane, cât și bizantine sau românești, a fost exclamația (polihroniul) pe care ierarhii și cei prezenți au făcut-o înainte ca Majestățile Lor să părăsească Catedrala: „Vrednic este!”³². Cu aceasta, ceremonia reintra în registrul „civil-laic”, după sfințirea coroanei reginei Maria însemnele fiind preluate din mâna ierarhilor de către cei desemnați a le duce la baldachinul și estrada amenajate special pentru încoronare. Coroana regelui Ferdinand i-a fost încredințată lui Mihail Pherekyde – președintele Senatului, iar coroana reginei, lui Mihai Orleanu – președintele Camerei Deputaților. Celelalte două elemente,

²⁹ Scurtu 2016, p. 218.

³⁰ „Oaspeții s-au îndreptat spre biserică înaintea noastră pentru a ne aștepta acolo. Eu împreună cu Nando i-am urmat în trăsura oficială, închisă, care avea patru cai. Cerul era înnorat, drumurile erau înnoroiate, dar cel puțin nu picura. Carol și Sitta ne urmau în a doua trăsură. Alba Iulia era așezată într-un loc încântător. Era un vechi mic oraș fortificat, liniștit, între zidurile căruia Averescu, în timpul fostei guvernări, construise mica catedrală destinată încoronării. Era situată în centrul pieței încadrate de o clădire ca o mănăstire. A fost destul de criticată și s-au făcut probabil unele greșeli, dar în ansamblu arată foarte frumos și este primitoare, este bine finisată și îngrijită. Am sosit la biserică, acolo unde toți oaspeții își ocupaseră deja locurile. Nando și cu mine ne aflam pe tronuri, unul în fața celuilalt. Slujba a fost deosebită, demnă, nu prea lungă, iar corul a cântat excelent. Interiorul bisericii, deși nu prea mare, este impunător, iar frescele, frumoase” (Mandache 2011, p. 142).

³¹ La încoronarea de la Alba Iulia, soborul arhierilor și preoților a fost format din 17 episcopi și mitropoliți, 4 diaconi, 4 ipodiaconi și doi preoți (un protopop și un arhimandrit). Răspunsurile „stranei” au fost date de cei 120 de soliști ai corului Carmen. Imaginea l-a impresionat puternic pe regele Ferdinand, dar... era prea târziu pentru modificarea ceremonialului (Scurtu 2004, p. 123; Stan 2003, p. 179).

³² Ciorogariu 1926, p. 371.

hlamidele regale, au fost duse de doi reprezentanți ai armatei, generalii Alexandru Lupescu și Ioan Popovici³³.

Alaiul format la ieșirea din Catedrală îi avea în frunte pe regele Ferdinand și pe regina Maria, cei doi fiind urmați, în ordinea strictă precizată de protocol, de principele Carol, moștenitorul Tronului, principesa Elena și mitropolitul primat Miron Cristea (apoi veneau toți ceilalți oaspeți). Încet, în sunetul clopotelor și al aclamațiilor mulțimii, cortegiul s-a îndreptat spre estrada aflată în proximitatea clopotniței, la ora 11, conform programului, suveranii fiind înveșmântați cu hlamidele regale. Apoi, într-o atmosferă plină de emoție și tensiune (se consuma un eveniment cu adevărat istoric), Mihail Pherekyde i-a oferit coroana regelui Ferdinand, care, cu propriile sale mâini, și-a așezat-o singur pe cap, act similar celui făcut de unchiul său, regele Carol I, la 10 mai 1881³⁴. Îndată după aceea, având-o pe Maria îngenucheată în fața sa, Ferdinand i-a așezat și ei coroana de aur pe cap, gestul fiind completat prin sărutarea reginei pe obraji. La acel moment, un vuiet a pornit din mijlocul tuturor celor de față, aclamațiile marcând săvârșirea încoronării primilor regi ai României Mari și Întregite. Au fost trase și 101 salve de tun, în paralel, în întreaga Românie clopotele anunțând istoricul eveniment³⁵.

---

³³ Stan 2007, p. 149-150.

³⁴ Autoîncoronarea reamintea celor familiarizați cu istoria Europei de momentul petrecut la 2 decembrie 1804, în catedrala Notre Dame din Paris, cu prilejul autoîncoronării lui Napoleon Bonaparte. Era de față și papa Pius al VII-lea (1800-1823), pontiful fiind „un simplu spectator”, gestul „sfidător” demonstrându-i faptul că împăratul era „alesul lui Dumnezeu”, validarea sa nevenind însă din partea Bisericii. Autoritatea monarhului se fundamenta pe dorința poporului și pe puterea armatei. Momentul nu a trecut neobservat, el constituind un precedent urmat și de alți suverani în secolele care au urmat (Black 1999, p. 182; Downer 1917, p. 294).

³⁵ Regina Maria consemna, cu vădită emoție, acest moment înălțător: „Odată terminat serviciul religios, Nando împreună cu mine, urmați de cei ce ne purtau coroanele și mantiile, am ieșit din biserică, în marea piață, acolo unde o estradă era ridicată, având un baldachin deasupra ei. Toți oaspeții s-au așezat de jur împrejurul acestei estrade, acolo unde Nando și cu mine stăteam singuri. Bătrânul Pherekyde, ca președinte al Senatului, iar Orleanu, ca președinte al Camerei, au adus coroanele. Generalul Lupescu purta mantia Majestății Sale regele, iar generalul Popovici o aducea pe a mea. Aceștia erau asistați, potrivit dorinței mele, de către colonelul și cel mai tânăr sublocotenent de la regimentele noastre, așa că în acea zi a zilelor am avut Regimentul 4 Roșiori alături de mine. Pherekyde a înaintat spre Majestatea Sa cu coroana de oțel după ce generalii au așezat mantiile regale pe umerii noștri. Mantia mea era toată de un auriu-ruginiu, așa cum am descris-o, iar a lui Nando de culoarea purpuriului regal, ambele fiind brodate cu însemnele heraldice ale României unificate. Nando a luat coroana de la acesta, iar după ce a ținut un discurs de credință și-a pus singur coroana pe cap. Apoi a urmat Orleanu care a venit spre mine cu coroana și a ținut un discurs deosebit de frumos. Am îngenucheat în fața lui Nando, care mi-a pus pe cap marea și greaua coroană, timp în care toți cei prezenți au salutat cu toată măreția, iar fanfarele militare au început să cânte imnul național. Cred că era o privilegie încântătoare și sper că Majestatea Sa împreună cu mine ne-am îndeplinit cât de bine am putut misiunea în ceea ce atunci părea copleșitor. Ah, adevăratul soare românesc nu a putut să dea strălucire și culoare ceremoniei pe un fundal pitoresc. Ce păcat, dar cel puțin nu ploua” (Mandache 2011, p. 142-143).

Punctul următor al programului a constat în intonarea imnului regal și în rostirea scurtelor alocuțiuni pregătite de către cei doi președinți ai Camerelor, pe urmă, cei patru crainici poziționați în mijlocul auditoriului dând citire Proclamației către Țară, text care cuprindea simțămintele regelui Ferdinand în acel moment cu adevărat istoric³⁶. Apoi, suveranii au coborât de pe estradă și, acoperiți de baldachinul purtat de ofițerii de gardă, s-au îndreptat spre pavilionul regal, toți înalții oaspeți secundându-i. De aici, Majestățile Lor au salutat mulțimea și, cu emoție, au semnat Actul comemorativ închinat acelui moment. Este important de subliniat faptul că următorul moment, cel al sărutării mâinilor suveranilor de către oaspeți, nu a fost omis, el marcând și una dintre puținele tradiții vechi care au fost păstrate în rânduiala alcătuită de mitropolitul primat Miron Cristea³⁷. Ultima etapă a ceremoniei încoronării a constat în depunerea coroanelor în apartamentele regale, cu aceasta încheindu-se ceremoniile programate la Catedrala Încoronării din Alba Iulia.

Ziua a continuat printr-o serie de alte momente festive, cum au fost defilarea trupelor sau banchetul de gală oferit oaspeților prezenți (nici mulțimea „oamenilor simpli” nu a fost uitată, pentru zecile de mii de români veniți de departe sau din proximitatea Albei Iulia fiind organizată o mare masă câmpenească). În acest punct trebuie să subliniem un aspect deosebit de important în cadrul temei noastre, detaliu care vine să accentueze tensiunea în care mitropolitul primat Miron Cristea a fost nevoit să conceapă și să gestioneze ceremonia religioasă a încoronării. Astfel, la banchetul organizat în Sala Unirii,

---

³⁶ „Cu adâncă emoțiune primesc, în chip solemn, această coroană, moștenită de la neuitatul și înțeleptul meu unchi, ce, ca un simbol al vitejiei românești și al unirii între Coroană și Țară, plină de strălucire s-a așezat, acum 41 de ani, pe capul întâiului rege al României, după războiul de independență și proclamarea Regatului. Atotputernicul ne-a învrednicit s-o vedem azi mai strălucitoare, azi când în urma grelelor lupte purtate de întreaga suflare românească ea simbolizează îndeplinirea aceluia mare și sfânt dor secular: Unirea tuturor țărilor locuite de români. Dea Domnul ca această Coroană, împreună cu aceea a scumpei mele soții și vrednică tovarășă de muncă și suferințe pentru binele obștesc, să încununeze din neam în neam pe iubiții noștri urmași într-o Românie pururea glorioasă și fericită. Sus inimile! Și să glăsuim după chipul strămoșilor: Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim într-însa, și unii, și alții să ne îmbrățișăm și să zicem fraților și celor ce ne urăsc pe noi: să iertăm toate pentru sfânta Unire. Așa să fie!” (Scurtu 2016, p. 220).

³⁷ În însemnările reginei Maria găsim menționat și acest vechi obicei al sărutării mâinii noului domn, ca semn al supunerii și al recunoașterii venite din partea celor prezenți: „Mergeam foarte încet sub baldachinul purtat de ofițerii regimentelor noastre, îndreptându-ne către palat (care este construit ca o mănăstire, în jurul pieții bisericii), urmați de familia noastră și de oaspeți. Am urcat încet scările și am pornit spre centrul balconului cu coloane spre a saluta mulțimea care ne adresa salutări și strigăte de bucurie. Apoi fiecare, începând cu familia, a venit să ne felicite și să ne sărute mâinile. Totul a decurs bine, ținând cont că în țara noastră marile ceremonii erau dificil de organizat din nenumărate motive. Cel principal era acela că tradiția nu exista, a trebuit ca totul să fie pregătit de cei care aveau cunoștință despre acest lucru. Întreaga ceremonie a fost pitorească, plină de demnitate și în același timp deloc pretențioasă” (Mandache 2011, p. 143).

la care au luat parte doar cei mai importanți 80 de oaspeți și membri ai Familiei Regale (pentru celelalte oficialități civile, militare, bisericesti, delegații diplomatice etc., au fost desemnate locații mai generoase ca spațiu), în dreapta regelui Ferdinand s-a aflat însuși Miron Cristea³⁸, onoarea fiind una cu totul aparte, dacă ținem cont că de față se găseau Ducele de York sau generalul Henri Mathias Berthelot, personalități a căror poziție putea fi considerată superioară ierarhului român. A fost evident, pentru mulți dintre cei de față, că gestul plin de politețe și reverență venea ca o „recompensă morală” pentru un ierarh ce dovedise diplomație și suficientă „clemență” în fața cererilor suveranului privitoare la conținutul ceremoniei încoronării. Retrospectiv privind, este greu de bănuț care ar fi fost condițiile desfășurării încoronării dacă în fruntea Bisericii Ortodoxe Române se găsea un alt ierarh, poate chiar „regătean”, mai puțin familiarizat cu un context confesional divers (așa cum era cel din Transilvania sau cel care marca Familia Regală a României) și puțin dispus la cedări de natură tipiconală. Gestul regelui Ferdinand nu a trecut neobservat nici de către nunțul apostolic Francesco Marmaggi, Nicolae Iorga fiind cel care relatează scurtul dialog avut cu reprezentantul Romei, la 19 octombrie 1922, pe acest subiect³⁹, fiind evident faptul că sacerdotul catolic vedea în această detaliu un gest neașteptat. Totuși, în condițiile „câștigării” partidei (regele nu fusese încoronat de ierarhul ortodox), Marmaggi a trecut, cu siguranță, ușor peste acest fapt.

În concluzie, putem sublinia faptul că Încoronarea de la Alba Iulia a marcat un moment cheie în parcursul relațiilor dintre Monarhia română și Biserica Ortodoxă Română, acestea înscriindu-se într-o realitate a colaborării reglementate de cadrul legislativ. Lipsa vechea „simfonie bizantină”, acea interdependență reflectată într-o complementaritate aproape ontologică. Nu mai era cazul, mitropolitul primat Miron Cristea realizând acest fapt în momentul când, după cum am văzut, rând pe rând au început să sosească cerințe care, în final, au amputat aproape integral elementele tradiției bizantine și ale celei vechi românești. Ierarhul s-a văzut pus în situația mediatorului, un mediator însă care trebuia să apere interesele propriei sale Biserici. Era, fără doar și poate, un sacerdot influent, dar acest fapt nu constituia un argument în încălcarea canoanelor Bisericii Ortodoxe Române. S-a dovedit suficient de maleabil pentru a nu agrava o criză și așa majoră (aminteam în paginile anterioare despre boicotul pe care partidele de opoziție l-au făcut), dar concesiile au fost, până și pentru ierarhul transilvănean la origine, poate prea mari. Considera că este

---

³⁸ Stan 2003, p. 183.

³⁹ Nicolae Iorga avea să-l reîntâlnească pe Francesco Marmaggi la Legația franceză, în ziua de 19 octombrie, în urma momentului, istoricul notând: „Seara la Legația franceză. [...] Lungă convorbire cu Știrbei. Nu acordă importanță atențiilor regale față de Marghiloman și Averescu. Nunciului Marmaggi, care spunea regelui, că scuză, că a stat lângă primat, i se răspunde: «Da, mitropolitul nostru e un om cu spirit larg și tolerant»” (Iorga 1939, IV, p. 5).

ultima ceremonie a încoronării la care Biserica Ortodoxă Română nu va primi rolul cuvenit, în care ceremonialul se va abate de la parcursul istoric atât de bine cunoscut din sursele documentare, aceasta deoarece, principele Carol era ortodox, la fel și micul Mihai, la data Încoronării de la Alba Iulia în vârstă de un an. Istoria avea să-i joace însă „o festă”, cei doi neavând parte de acea încoronare visată de Biserica Ortodoxă și de o mare parte a populației. Miron Cristea, în final, nu a jucat rolul principal pe care îl sperase și care, conform tradiției, i-ar fi revenit, dar a primit unul important, ierarhul legându-și numele, din nou, la patru ani distanță de la Marea Unire, de Alba Iulia.

Abrevieri bibliografice

- ANIC – Arhivele Naționale Istorice Centrale
- Anghel 2005 – Gheorghe Anghel, „Ctitoria Mitropolitană din Alba Iulia”, în Camil Mureșanu, Ion Silviu Nistor (ed.), *Mihai Viteazul și Transilvania. Culegere de studii*, Cluj-Napoca, 2005, p. 205-228
- Argetoianu 1996 – Constantin Argetoianu, *Memorii. Pentru cei de mâine. Amintiri din vremea celor de ieri*, vol. VI: 1919-1922, București, 1996
- Bacalbașa 2014 – Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. II: 1878-1884, București, 2014
- Berindei 1994 – Dan Berindei, *Istoria României – pagini transilvane*, Cluj-Napoca, 1994
- Black 1999 – Jeremy Black, *From Louis XIV to Napoleon. The Fate of a Great Power*, London, 1999
- Bury 1907 – J. B. Bury, „The Ceremonial Book of Constantine Porphyrogenetos”, în *The English Historical Review*, XXII, LXXXVI, 1907, p. 209-227
- Cantemir 1998 – Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1998
- Chiorean 1995 – Ion Chiorean, *Geneza și sfârșitul Imperiului Austro-Ungar*, Târgu-Mureș, 1995
- Ciorogariu 1926 – Roman Ciorogariu, *Zile trăite*, Oradea, 1926
- Ciupercă 1996 – Ioan Ciupercă, *România în fața recunoașterii unității naționale. Repere*, Iași, 1996
- Cristea 1999 – Elie Miron Cristea, *Note ascunse. Însemnări personale (1885-1937)*, Cluj-Napoca, 1999
- Dobrinescu 1993 – Valeriu Florin Dobrinescu, *România și sistemul Tratatelor de Pace de la Paris (1919-1923)*, Iași, 1993
- Downer 1917 – Hazen Charles Downer, *The French Revolution and Napoleon*, New York, 1917
- Herban 2002 – Adela Herban, *România – Vatican. 1920-1940. Relații diplomatice*, Deva, 2002
- Iorga 1939, III – Nicolae Iorga, *Memorii*, vol. III: *Tristețea și sfârșitul unei domnii*, București, 1939
- Iorga 1939, IV – Nicolae Iorga, *Memorii*, vol. IV: *Încoronarea și boala regelui*, București, 1939
- Kremnitz 2014 – Mite Kremnitz, *Regele Carol al României. Povestea unei vieți*, București, 2014
- Lindenberg 2016 – Paul Lindenberg, *Regele Carol I al României*, București, 2016
- Macrides, Munitiz, Angelov 2016 – Ruth Macrides, J.A. Munitiz, Dimiter Angelov, *Pseudo-Kodinos and the Constantinopolitan Court: Offices and Ceremonies*, London, 2016
- Majeska 2004 – George P. Majeska, „The Emperor in His Church: Imperial Ritual in the Church of St. Sophia”, în *Byzantine Court Culture from 829 to 1204*, Harvard, 2004, p. 1-12

- Mamina 2004 – Ion Mamina, *Regalitatea în România. 1866-1947: instituția monarhică, Familia Regală, domniile, contribuții la dezvoltarea instituțiilor culturale, monumentele de for public, cronologie*, București, 2004
- Mamina, Scurtu 1996 – Ion Mamina, Ioan Scurtu, *Guverne și guvernanți (1916-1938)*, vol. II, București, 1996
- Mandache 2011 – Diana Mandache, *Regina Maria a României. Capitole târzii din viața mea: memorii redescoperite*, București, 2011
- Noica 2015 – Nicolae Șt. Noica, *Lucrări publice în vremea regelui Ferdinand*, București, 2015
- Pakula 2017 – Hannah Pakula, *Ultima romantică – Biografia reginei Maria*, București, 2017
- Petcu 2010 – Adrian Nicolae Petcu, „Încoronarea monarhilor României la Alba Iulia”, în *Ziarul Lumina* (ediție electronică), 15.11.2010, consultat la 5.11.2022, <http://ziarullumina.ro/Incoronarea-monarhilor-romaniei-la-alba-iulia-19636.html>
- Porumb 2005 – Marius Porumb, „Mihai Viteazul, ctitor și ocrotitor al artei și culturii românești din Transilvania”, în Camil Mureșanu, Ion Silviu Nistor (ed.), *Mihai Viteazul și Transilvania. Culegere de studii*, Cluj-Napoca, 2005, p. 143-151
- Pseudo-Kodinos 1966 – Pseudo-Kodinos, *Traité des offices*, Jean Verpeaux (ed.), Paris, 1966
- Scurtu 1991 – Ioan Scurtu, *Monarhia în România. 1866-1947*, București, 1991
- Scurtu 2004 – Ioan Scurtu, *Istoria românilor în timpul celor patru regi (1866-1947)*, vol. I, București, 2004
- Scurtu 2016 – Ioan Scurtu, *Ferdinand I*, București, 2016
- Stan 2003 – Constantin I. Stan, *Regele Ferdinand I „Întregitorul” (1914-1927)*, București, 2003
- Stan 2007 – Constantin Stan, „Elie Miron Cristea și încoronarea regelui Ferdinand la Alba Iulia și București (15-17 Octombrie 1922)”, în *Angustia*, 11, 2007, p. 141-156
- Tănase, Vijulie 2017 – Stelian Tănase, Elena Vijulie, *Dinastia*, București, 2017
- Wolbe 2011 – Eugen Wolbe, *Ferdinand I, Întemeietorul României Mari. O biografie*, București, 2011